

**ИННОВАЦИОН ТЕХНОЛОГИЯЛАР АСОСИДА КОРХОНАЛАРНИ
РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ХОРИЖ ТАЖРИБАСИНИ ЎРГАНИШ**DOI: <https://doi.org/10.53885/edinres.2021.69.63.025>

Урозов Мустафокул Култураевич

Термиз давлат университети доценти, техника фанлари номзоди,

Рахимова Камола Файратовна

Тошкент давлат техника университети Термиз филиали магистри

Аннотация: Инновацион ривожланишнинг асосий зояси шундаки, иқтисодийнинг мазкур ривожланиш жараёнида, аввало, билимларни янгилаш тезлиги кескин ортиб боради, бошқа томондан эса, технология ва маҳсулотларнинг мураккаблашуви кўплаб фаолият турлари бу жараёнга жалб қилинади.

Калит сўзлар: Кимё саноати, замонавий, хориж инвесторлар, мамлакат инвестиция, стратегия, технологиялар, сифат, бозор, истеъмолчи, субъект.

**ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ РЕГУЛИРОВАНИЯ ИННОВАЦИОННЫХ
ПРОЦЕССОВ**

М.К. Урозов., К.Г. Рахимова

Термезского Государственный Университет

Аннотация: В современных условиях конкурентоспособность национальной экономики во многом определяется уровнем ее инновационного развития. В последние годы в нашей стране, даже несмотря на достаточно сложную финансово-экономическую и политическую обстановку, наблюдается определенная динамика промышленного производства, постепенно развиваются отрасли, располагающие экспортным потенциалом, увеличивается доля инновационных товаров в общем объеме выпускаемой предприятиями продукции.

Ключевые слова: Химическая промышленность, современные, иностранные инвесторы, страна инвестиций, стратегия, технология, качество, рынок, потребитель, предмет.

FOREIGN EXPERIENCE IN REGULATING INNOVATIVE PROCESSES

M.K. Uroзов, K.G. Raximova

Termez State University

Abstract: In modern conditions, the competitiveness of the national economy is largely determined by the level of its innovative development. In recent years, in our country, even despite a rather difficult financial, economic and political situation, there has been a certain dynamics of industrial production, industries with export potential are gradually developing, the share of innovative goods in the total volume of products manufactured by enterprises is increasing.

Keywords: Chemical industry, modern, foreign investors, country of investment, strategy, technology, quality, market, consumer, subject.

Кириш Ҳозирги даврда Ўзбекистон Республикаси иқтисодийни модернизация қилишда бўлаётган ўзгаришлар, глобаллашув ва интеграциялашиш жараёнларининг жадаллашуви, халқаро рақобатнинг кучайиши, технологиялардаги узлуксиз ва муҳим сифат ўзгаришларининг юз бериши, сотиш бозорлари ва истеъмолчилар талабларининг таркибий ўзгаришлари ҳар бир хўжалик юритувчи субъектдан рақобатбардош маҳсулот яратиш, ишлаб чиқариш жараёнидаги харажатларни кескин камайтириш ва бошқарувда бозор талабларини ҳисобга олган ҳолда оптимал қарор қабул қилишни талаб қилмоқда.

Корхоналарда инновация фаолиятини бозор талаблари асосида тубдан ўзгартириш, бошқаришнинг замонавий ва истиқболли шакллари жорий этиш ҳамда модернизациялаш, замонавий ахборот тизимлари ва технологияларидан самарали фойдаланиш бугунги куннинг асосий талаби ва корхонанинг бозор рақобати шароитида яшаб қолишнинг асосий шarti ҳисобланади. Миллий иқтисодийнинг етакчи тармоқларини модернизация қилиш, экспортбop маҳсулотлар ишлаб чиқаришни кенгайтириш, диверсификациялаш, банк-молия тизими ва саноат тармоқлари ўртасидаги интеграцияни ривожлантириш ҳамда мамлакат иқтисодийнинг барқарорлигини таъминлаш орқали инновацион ривожланишга замин тайёрлаш долзарб вазифалардан биридир. Шу сабабли бир қатор етакчи мамлакатларнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланишидаги ижобий тажрибасидан фойдаланиш республикамизни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш учун муҳим аҳамиятга эга.

Ривожланган мамлакатларда инновация жараёнини муваффақиятли кечиши давлат ва бизнеснинг қуйидаги ўзаро таъсир моделида намоён бўлди. Дастлаб давлат инновацион ривожланиш ташаббускори сифатида намоён бўлади, унинг стратегияси, устуворлиги, қўллаб-қувватлаш шакллари белгилайди ва start-up лойиҳаларни молиялаштиради.

Инновацион ривожланишнинг асосий ғояси шундаки, иқтисодийнинг мазкур ривожланиш жараёнида, аввало, билимларни янгилаш тезлиги кескин ортиб боради, бошқа томондан эса, технология ва маҳсулотларнинг мураккаблашуви кўплаб фаолият турлари бу жараёнга жалб қилинади. Бундай шароитда шахс ёки давлатнинг муваффақияти учун нафақат ихтисослашган билимлардан фойдаланиш, балки билимларни янгилаш ва тезкор ўқитиш қобилияти учун кўпроқ аҳамиятга эга бўлади.

Жаҳон тажрибасига кўра, инновацион сиёсат иқтисодий тартибга солишга узвий боғлиқ бўлади. Шу билан бирга у илмий ёки саноат сиёсатининг оддий давоми ҳисобланмай, балки иқтисодийнинг ҳамма йўналишлари бўйича ўзаро боғлиқ чора-тадбирларни акс эттиради. Шунинг учун инновацион сиёсатни ишлаб чиқиш биргина дастур билан боғланмаслиги ёки бир муассасанинг ҳуқуқи сифатида хизмат кила олмайди, балки нафақат вазирликлар, балки иқтисодий ва жамиятдаги турли хамкорлар ўртасидаги консенсусни топиш ва мувофиқлашувни талаб этади.

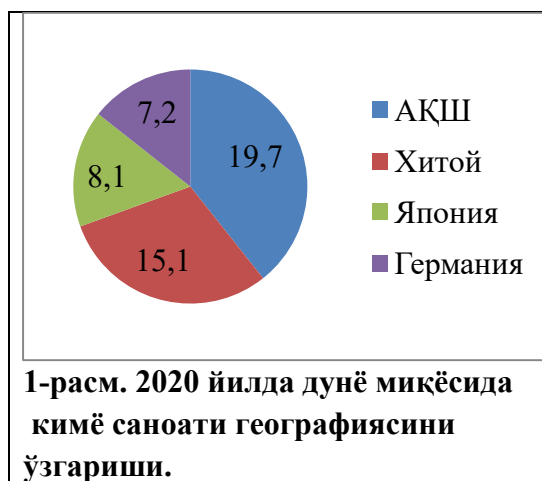
Бундан ташқари, фан-техника ривожини бошқариш давлат институтлари фаолиятида бир технологик тартибни бошқасига алмаштиришни шароитлари ва баҳосини кўзатиш мумкин. Ахборот технологиялари инқилоби бошқарув тизимини сезиларлича ўзгартирди. Бошқарув назарияси бўйича машҳур америкалик мутахассис В.Хетел билимларни бошқариш ва интеллектуал етакчиликка асосланган анъанавий бошқарувдан бошқарувдаги янги ёндашувга ўтиш моделини тавсифлаб берди. Инновацион салоҳиятдан самарали фойдаланмаслик миллий инновацион стратегияни шакллантирилишига, рақобатбардош, ижтимоий-йўналтирилган бозор иқтисодийни ривожланиш жараёнига тўсқинлик қилади. Жаҳон кимё саноати соҳасида юз бераётган ўзгаришлар таҳлили шуни кўрсатадики, дунёнинг кўплаб мамлакатларида кузатилаётган жаҳон молиявий-иқтисодий инқирозининг таъсирига қарамай, кимё саноатида барқарор ривожланиш тенденцияси кузатилмоқда.

Ҳисоб-китобларга кўра, жаҳон бозорида кимё саноатида ишлаб чиқарилган маҳсулотларнинг ҳозирги кундаги умумий ҳажми 2391,7 млрд. АҚШ долларини ташкил этади. Чунки кимё саноати жаҳон иқтисодийнинг доимий ривожланиб боровчи муҳим таркибий қисмларидан бирига айланиб бормоқда. Соҳа экспертларининг маълумотларига кўра, ҳозирги даврга келиб бутун дунё бўйича кимё саноатининг йиллик ўсиш суръати ўртача 2,7 фоизга тўғри келмоқда. 2030 йилга бориб кимё саноати маҳсулотларининг жаҳон бозоридаги умумий ҳажми

4391 млрд. АҚШ долларига етиши башорат қилинмоқда.

Сўнгги даврларда Ғарбий Европа давлатларида содир бўлаётган сиёсий, иқтисодий ва молиявий беқарорлик турли соҳаларда бўлгани каби кимё саноатидан ҳам катта миқдордаги молиявий ресурсларни Шарқий Осиё мамлакатларига кўчиб ўтишига сабаб бўлмоқда. Шарқий Осиё мамлакатлари ичида Хитой ўзининг саноат соҳасида юз бераётган туб бурилишлари билан дунё мутахассислари эътирофига сазовор бўлмоқда. Маълумотларга кўра, ўтган 12 йил ичида Хитойнинг кимё саноати 6 баробарга ошган. Хитойнинг замонавий кимё саноати хориж инвесторларининг мамлакатга тўғридан-тўғри йўналтирган инвестициялари ҳисобига шаклланди. Хитой саноатининг ривожланишининг яна бир муҳим жиҳати мамлакатда автомобилсозлик, ахборот-коммуникация тизими ҳамда йирик тўқимачилик корхоналарини пайдо бўлиши кимё саноати маҳсулотларига бўлган талабнинг кескин ортишига олиб келди. Бу эса, ўз навбатида кимё, саноатини тўла қувват билан ишлашига олиб келди.

Иккинчи яна бир муҳим жиҳати Хитой ҳозирги кунда кимё саноатида банд бўлган бир ишчи кучи учун соатига ўртача 1 евро ҳақ тўламоқда. Бу кўрсаткич Польшада 5 еври, Германияда эса 20 еври ташкил этади. Бу эса мазкур давлатларда ишлаб чиқарилаётган маҳсулотларнинг таннархи ортиб кетишига сабаб бўлади. Мутахассисларнинг фикрига кўра, 2020 йилларда дунё бўйича ишлаб чиқарилаётган жами кимё саноатининг 44 фоизи Осиё мамлакатларига, 40 фоизи Ўрта Шарқ мамлакатларига, 9 фоизи Шимолий Америка ва қолган 7 фоизи бошқа мамлакатлар ҳиссасига тўғри келади (1-расм).

Расмдан кўринадики, 2020 йилларга келиб кимё саноатида Осиё мамлакатларининг улуши ортиб боради. Бунга асосий сабаблардан бири сифатида арзон ишчи кучи, табиий ресурслар нархларининг қулайлиги, инфратузилмаларнинг яхши шаклланганлиги ҳамда қулай инвестицион муҳит мавжудлигини таъкидлашимиз мумкин.

Саноат тармоқларини инновацион технологиялар асосида ривожлантиришнинг Корея Республикаси тажрибасини таҳлил қиладиган бўлсак, мамлакат инновацион салоҳиятини шакллантириш миллий иқтисодийнинг турли тармоқларидаги характери, кўлами, ресурслар ҳажми билан фарқланувчи инновацион сиёсатни ўзида ифода этади ва унинг асосий йўналишларига қуйидагиларни кўрсатиш мумкин.

инновацион фаолият ва унинг рағбатлантириш механизмларининг меъёрий-ҳуқуқий таъминотини ишлаб чиқиш ва такомиллаштириш;

инновацион фаолиятни, ишлаб чиқаришни ривожлантириш, илмий сиғими юқори маҳсулотларни рақобатбардошлигини ва экспортини оширишни қўллаб-

кувватлаш тизимини яратиш;

инновацион жараёнларнинг инфратузилмасини ривожлантириш, шу жумладан, ахборот таъминоти, экспертиза тизими, молия-иқтисодий тизими, сертификация тизими ва илмий ишланмаларни кенгайтириш;

инновацион лойиҳалар ва дастурларни танловлар тизимини такомиллаштириш.

Иқтисодий тармоқларида хусусий инвесторлар иштирокида ва давлат кўмагидаги тезда ўзини қоплайдиган инновацион лойиҳаларни қўллаб-қувватлаш истиқболли ишлаб чиқаришга инвестицияларни жалб қилиш имкони беради. Корея Республикаси юксак салоҳиятга эга бўлган ривожланган давлатдир. Ҳозирги кунда аҳолиси 50 миллион кишидан иборат бўлган Корея Республикаси ҳиссасига жаҳон ялпи маҳсулотининг 2,0 фоизи ҳамда жаҳондаги буюртмаларнинг 33 фоизи тўғри келади. Шунингдек, бу мамлакат ташқи савдо ҳажми бўйича жаҳонда саккизинчи ўринни, кemasозликда иккинчи ўринни, ярим ўтказгич ва дисплейларни ишлаб чиқариш бўйича учинчи ўринни, автомобилларни ишлаб чиқариш бўйича бешинчи ўринни, пўлат қуйиш бўйича олтинчи ўринни эгаллаб турибди. Корея Республикаси ҳозирги вақтда ИТТКИ харажатлари ҳажми бўйича жаҳондаги етакчи ўнта давлат қаторига киради, ихтироларни рўйхатга олиш бўйича АҚШ, Япония ва Хитойдан кейин тўртинчи ўринда туради.

Самарали илмий-технологик сиёсатни амалга оширишга сабаб бўлган қуйидаги омилларни ажратиш кўрсатиш мумкин:

ҳукумат томонидан мамлакатни самарали бошқарилиши;

ИТТКИни ривожланиши учун сифатли меъёрий-ҳуқуқий асоснинг мавжудлиги;

экспортни ривожлантириш ва инвестицияларни жалб қилиш имкониятларини кенглиги;

ижтимоий инфратузилмани такомиллаштириш учун барча чора-тадбирларни қўлланилиши.

Шубҳасиз, Корея Республикасининг Давлат инновация сиёсатини шакллантириш борасидаги тажрибаси Ўзбекистон Республикасида фан-техника соҳасини ривожлантириш сиёсатини такомиллаштиришда катта аҳамиятга эга. Шунинг учун, Корея Республикасида Давлат инновация сиёсатини шакллантириш орқали юқори суръатларда иқтисодий ривожланиш даражасига эришиш алоҳида эътиборни талаб қилади.

Корея Республикаси Давлат инновация сиёсатининг асосий мақсади қуйидагиларда кўринади:

инновацион фаолият учун иқтисодий, ҳуқуқий ва ташкилий шароитлар яратиш;

асос ва яхшиловчи инновацияларни яратиш ва тарқатиш асосида миллий товар ишлаб чиқарувчиларнинг маҳсулотни ишлаб чиқариш самарадорлиги ҳамда рақобатбардошлигини ошириш;

инновациялар орқали бозор муносабатлари ва тадбиркорликни ривожланишига кўмаклашиш, инновация фаолиятини давлат томонидан қўллаб-қувватлашни кенгайтириш;

давлат ресурсларидан фойдаланиш самарадорлигини ошириш.

Жумладан, машинасозлик, кemasозлик, кимё саноати, электроника, электр энергетика каби капиталталаб ва технологик жадал соҳалар давлат томонидан қўллаб-қувватланди. KAIST базасида вазифаси хорижий технологияларни ички фойдаланишга мослаштириш ва яхшилашдан иборат стратегик тармоқлардаги тадқиқотларга ихтисослашган, давлат томонидан молиялаштирилувчи янги тадқиқот институтлари ташкил этилган. Тадқиқотчи ва муҳандис кадрлар тайёрлаш тизими ривожланиб борди. Шу даврда KAIST каби инсон ресурсларини ривожлантириш ва кадрлар тайёрлаш соҳасидаги давлат сиёсатини амалга ошириш воситаси бўлган олий ўқув юртлири ташкил этилди.

Ҳозирги кунда техник тараққиётнинг юқори суръатларида инновация ўзидан-ўзи пайдо бўлиб қолмайди, уни пайдо бўлиши учун муайян таянч давлат томонидан яратилиши зарур. Айнан мамлакатнинг шундай таянчни инновация учун пайдо бўлишини инновацион салоҳият сифатида эътироф этиш мумкин. Инновацион салоҳият илмий ишланмалар, илмий мактабларнинг ишлаб чиқаришдаги ютуқларига таяниши керак. Инновацион салоҳиятни мамлакат учун юқори малакали кадрлар, жорий илмий татбиқлар ва ишланмалар яратади.

Фойдаланган адабиётлар

Hospers Gert-Jan. Joseph Schumpeter and His Legacy in Innovation Studies. Knowledge, Technology, & Policy, Fall 2005, Vol. 18. №3. P.20

Ф.Т.Эгамбердиев, Н.К.Мухитдинова. Глобаллашув шароитида жаҳоннинг етакчи мамлакатларининг инновацион сиёсати. “Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар” № 1, 2011 й

Инновации: теория, механизм, государственное регулирование.-М.: РАГС, 2000й.